

OMAGIU ACADEMICIANULUI CONSTANTIN TOMA LA A 85-A ANIVERSARE

Ion SÂRBU¹

ABSTRACT: The author evidences various aspects of the life and didactic, scientific and managerial works of academician Constantin Toma: his 46 year-long didactic activity with the students of the Faculty of Biology: lectures, laboratory works, applied studies in the open: scientific activity, developed along more than 60 years, materialized in the publication of an impressive – 750 – number of studies, (treatises, books of maps, exercise books for practical papers, scientific articles, writings about the history of biology, popularization works, reviews), issued in reputed, both Romania and international journals and Publishing Houses; managerial activity, as director of the Botanical Gardens of Iași and of the Institute of Biological Researchers. Starting with the year 1978, he was awarded four times the Prize of the Romanian Academy, he was elected Doctor Honoris Causa of four Romanian universities and Chevalier of the “Teaching Merit” Order and Medal, and received the title of *Professor emeritus*. On behalf of his prestigious didactic, scientific and managerial achievements, in 1991 he was elected member of the Romanian Academy and, in 2011, honorary member of the Academy of Sciences of the Republic of Moldova.

KEYWORDS: Constantin Toma, Institute of Biological Researchers, scientific activity, history of biology.

Mărturisesc că mă încercă un sentiment de emoție în intenția de a marca traseul parcurs de o personalitate ca profesorul Constantin Toma, de la început și până la înălțimea la care se află astăzi. Dar, cuvintele își găsesc cu anevoie sensul și voi lăsa, mai degrabă, faptele să ilustreze acest demers, cu speranța că se vor găsi tineri care să-l descopere și să se ghideze după acest traseu în drumul lor spre înălțimi.

Academicianul Constantin Toma s-a născut la 19 noiembrie 1935 în

¹ Dr., Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Biologie, Bulevardul Carol I nr. 20 A, 700506, Iași, România

localitatea Gugești, jud. Vaslui, dintr-o familie de agricultori, care cultivau o mică suprafață de pământ pentru nevoile proprii, dar care practicau și meseria de cocjocari, foarte căutată în acele timpuri în toate satele, în special în anotimpul rece.

Copilăria și-a petrecut-o în ambianța patriarhală a satului românesc dintre cele două războaie mondiale, cu oarecare stabilitate economică, în care fiecare familie își căuta și găsea rostul printr-o muncă desfășurată pe „zi lumină”, care le asigura, cu greu, un trai modest; dar a venit cel de al doilea război mondial, care a zdruncinat din temelii viața tihnită a satelor, în care întreaga economie rurală, cu bărbații plecați pe front, a trecut în sarcina bătrânilor și femeilor; a fost o perioadă foarte grea, plină de privațiuni, în care toate eforturile se concentrau pentru supraviețuire. Peste acest dezastru economic și social, după terminarea războiului a venit și marea secetă din anul 1946, cu foamete și boli, care a provocat multe victime, mai ales în Moldova. Și parcă acestea nu au fost de ajuns, în 1947, la numai 12 ani rămâne orfan de tată, tot greul familiei rămânând în grija mamei, care a trecut prin greutăți aproape insurmontabile pentru creșterea celor 6 copii, înfruntând cu stoicism și multă, ... multă muncă, lipsurile și privațiunile inerente acestei situații.

În această atmosferă, plină de neazuri, lipsuri și incertitudini, și-a petrecut copilăria actualul academician. De mic copil a cunoscut greutățile vieții și a înțeles că singura cale de a depăși greutățile este munca, perseverența, seriozitatea și cumpătarea.

Începe școala primară în anul 1943 în satul natal și la Huși, apoi gimnaziul (ciclul II) din nou la Gugești. În anul 1950 se înscrie la concursul de admitere și este admis la liceul „Cuza Vodă” din Huși, liceu cu tradiție, cu un corp profesoral dedicat meseriei de dascăl, dar și cu preocupări culturale, care s-au străduit să inducă tinerilor spiritul muncii, seriozitatea și perseverența în realizarea lor profesională, dar și o educație aleasă în relațiile din societate. Pe timpul studiilor liceale s-a remarcat ca un tânăr studios, dedicat învățaturii și dezvoltării culturale. La terminarea liceului, în anul 1953, își îndreaptă pașii spre învățământul superior; se înscrie la examenul de admitere la Facultatea de Științe Naturale a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, este admis și la 1 octombrie 1953 începe perioada de studenție.

Ca student a avut de înfruntat multe neajunsuri materiale, pe care le-a depășit cu greu, ajutat de vigoarea, încrederea în capacitățile proprii

și entuziasmul tinereții, fiind conștient că nu poate răzbate în viață decât prin propriile forțe și multă, ... multă muncă.

În timpul celor cinci ani de studii a participat cu conștiinciozitate la toate cursurile, lucrările practice de laborator, la practicile pe teren, cercurile științifice studențești, dar și-a rezervat timp și pentru a participa la activități extrașcolare, în scopul lărgirii orizontului cultural sau pentru activități sociale.

De-a lungul anilor de studenție, așa cum a declarat în repetate ocazii, a avut, ca mentori și modele, profesori străluciți, la toate cursurile, preluând de la ei rigurozitatea științifică, dăruirea profesională și exigența obiectivă în relația cu studenții în viitoarea carieră didactică universitară.

Foto: Academicianul Constantin Toma la 85 de ani

După terminarea facultății, în anul 1958, având în vedere rezultatele obținute în decursul celor cinci ani de studii, a fost remarcat și invitat de prof. Constantin Burduja, titularul disciplinei de Morfologia plantelor, să se prezinte la concursul pentru postul de preparator principal, pe care îl ocupă începând cu 1 octombrie 1958, când își începe cariera didactică

universitară; după un an este avansat la gradul de asistent universitar, iar în 1966 ocupă postul de șef de lucrări.

Și-a început cariera universitară cu dedicație și dăruire profesională, cucerind curând atenția studenților începători prin claritatea expunerii, însoțită de un bogat material didactic ilustrativ și multe, ... multe desene și i-a apropiat, îndrumându-i cu multă răbdare și înțelegere a dificultăților pe care le întâmpină la începutul studiilor în înțelegerea și asimilarea termenilor botanici, în cunoașterea și utilizarea microscopului pentru descoperirea universului structural, nevăzut, al plantelor și în tehnica realizării preparatelor microscopice.

În 1962 se înscrie la examen și este admis la doctorat în cadrul Universității din București, pe care-l finalizează în 1969, sub conducerea renumitului prof. Ion T. Tarnavschi cu tema: „Studiul morfo-anatomic (comparativ, ontogenetic, ecologic și experimental) al tuturilor speciilor de *Coronilla*, *Onobrychis* și *Trifolium* din flora României”.

După obținerea titlului științific de Doctor în Biologie și elaborarea unui număr însemnat de lucrări științifice, recunoscute pe plan național și internațional, a fost avansat în 1972 la gradul de conferențiar universitar, iar în 1978 la cel de profesor universitar, pe baza valorilor științifice personale, recunoscute de specialiștii din țară și din străinătate, și nu într-o situație de conjunctură, într-o perioadă când titlurile științifice universitare se obțineau cu dificultate, de multe ori prin implicarea factorului politic, și nu întotdeauna pe criteriile de competență.

Prezența aproape permanentă în laborator și disponibilitatea la dialog cu care a răspuns celor care doreau să-și aprofundeze cunoștințele sau să găsească răspuns la unele probleme mai dificile, au atras mereu în laboratorul de anatomie și morfologie vegetală un număr mare de studenți pentru pregătirea lucrărilor de licență, masteranzi, doctoranzi sau cadre didactice din învățământul preuniversitar pentru obținerea gradelor didactice.

Timp de 46 de ani a predat 12 cursuri din diferite domenii ale biologiei vegetale. Cursul de bază, pe care l-a ținut, ca titular, din 1972 până la pensionare, în anul 2005, a fost cel de “*Morfologia și anatomia plantelor*” și în diferite etape a mai ținut și alte cursuri, cum sunt: *Citologie vegetală*, *Strategii evolutive în regnul vegetal*, *Morfogeneza vegetală*, *Arhitectura florală*, *Polenizarea și fecundația la Angiosperme*, *Biogeografie*, *Xilotomie*, *Biologie și Ecologie*. Toate aceste cursuri, însoțite și de lucrări practice, au fost permanent actualizate cu noile cercetări din domeniu, din care o pondere

însemnată au avut-o cercetările proprii, consemnate în cele peste 480 de articole originale publicate în diferite reviste de specialitate din țară și din străinătate, 21 de monografii, tratate și atlase, 120 de lucrări privind istoria biologiei (medalioane de aniversare și comemorare) peste 100 de articole de popularizare, 38 de recenzii, precum și 10 cursuri universitare. Două tratate și două capitole au fost publicate în editura SPRINGER, iar două cursuri în editura Academiei Române.

În afară de cursuri și lucrări de laborator, practica de vară, pe teren, a studenților a fost întotdeauna așteptată cu plăcere atât de studenți, cât și de profesori. Bun și meticolos organizator, a organizat și condus 46 serii de studenți în practica de vară în diferite regiuni ale țării, de la Marea Neagră până pe culmile Carpaților și din Delta Dunării până pe Ceahlău, prilej cu care se făcea botanica „pe viu”, în natură, într-un mod plăcut și relaxant. În aceste practici se făcea o adevărată recapitulare a materiei învățate la cursuri și lucrări de laborator; profesorul, neobosit, calm, mereu dispus la dialog interactiv, captiva studenții prin modul de prezentare a noțiunilor în interdependență cu factorii naturali multipli, care acționează asupra plantelor și vegetației din zonă. Excursiile lungi prin toate regiunile țării au constituit și un mijloc de cunoaștere a numeroase obiective culturale și istorice, prin vizitarea de muzee, case memoriale, situri și monumente istorice, rezervații naturale, grădini botanice și zoologice, monumente ale naturii, toate contribuind la lărgirea orizontului cultural al participanților.

Începând din anul 1988 a primit acreditare pentru a conduce teze de doctorat la Botanică. Sub conducerea și îndrumarea științifică a domniei sale și-au elaborat și susținut teza de doctorat un număr de 35 de cadre didactice și cercetători, din care, cei mai mulți sunt, astăzi, reprezentanți de seamă ai științei botanice din România și din străinătate. Din anul 2005 este director executiv al Școlii doctorale de la Facultatea de Biologie din Iași, ocupându-se de selectarea doctoranzilor prin examenul de admitere, creșterea calității tezelor de doctorat, susținerea periodică a referatelor din planurile individuale de pregătire, selectarea referenților oficiali în comisiile de doctorat și de elaborarea unor proiecte de cercetare în spiritul tendințelor actuale din domeniu.

Pentru creșterea nivelului calitativ al cercetării științifice, în anul 1990 a organizat laboratorul de microscopie electronică, pe care l-a dotat cu două microscopie – unul cu transmisie și altul cu baleaj, a trimis pentru specializare, la laboratoare din țară și străinătate, două cadre didactice, pentru

însușirea tehnicilor și metodelor de lucru în microscopia electronică. În cadrul acestui laborator s-a lucrat și se lucrează la teze de doctorat, lucrări de licență, lucrări de disertație, lucrări de grad pentru cadrele didactice din învățământul preuniversitar și în activitatea de cercetare științifică. Tot la inițiativa domniei sale, în 1992 s-a înființat, la Iași, primul laborator pentru culturi de țesuturi „*in vitro*”, în scop didactic și de cercetare.

În cercetările de morfo-anatomie-histologie a abordat o tematică relaționistă între structură, funcții, mediu și importanța lor practică într-o multitudine de domenii. Prin noul concept integralist în cercetare, prin numărul mare și constant de cercetători, prin asigurarea mijloacelor materiale adecvate desfășurării, în condiții optime a cercetării științifice, s-a creat la Iași, sub conducerea prof. Constantin Toma, o adevărată școală de morfo-anatomie-histologie vegetală, recunoscută unanim de specialiștii din țară și din străinătate.

Bogata și constanta activitate didactică și științifică i-au adus și recunoașterea din partea forurilor academice din țară și din Republica Moldova, prin acordarea unor premii și distincții cum sunt: *Membru al Academiei Române din anul 1991*; *Membru titular al Academiei de Ecologie din Republica Moldova din anul 1995*; *Membru de onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova din anul 2011*; *Premiul Academiei Române „Emanoil Teodorescu” (1978, 2000, 2002, 2016)*; *Profesor emeritus (2006)*; *Ordinul și Medalia „Meritul pentru învățământ” în grad de cavalier (2004)*; *Profesor evidențiat (1982)*; *Doctor Honoris Causa al Universității din Bacău (2005)*; *Doctor Honoris Causa al Universității „Vasile Goldiș” din Arad (2008)*; *Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea (2009)*; *Doctor Honoris Causa al Universității „Apollonia” din Iași (2010)*. Toate acestea validează, fără echivoc, contribuția profesorului Constantin Toma la dezvoltarea învățământului și științei în România și aprecierea forurilor academice din Republica Moldova.

În afară de activitatea didactică și științifică, de-a lungul anilor a îndeplinit și diferite funcții în structurile de conducere ale Universității „Alexandru Ion Cuza” din Iași (*cancelar al universității, prodecan, decan, secretar științific, șef de catedră, director al Institutului de Cercetări Biologice, director al Grădinii Botanice*, funcție pe care o preia după ieșirea la pensie a renumitului botanist Emilian Țopa). Timp de aproape patru ani, la Grădina Botanică s-a implicat cu toată priceperea și energia tinereții în continuarea activităților de organizarea, elaborarea de noi planuri de dezvoltare,

amenajarea de noi secții, construcția unor sere noi, colectare de plante din toate regiunile țării, la care, de multe ori, a participat personal, stabilirea unor relații internaționale de schimb de semințe prin care s-a urmărit îmbogățirea colecțiilor cu plante din toate regiunile lumii. Pentru realizarea acestor obiective și-a selectat un colectiv de cercetători, tehnicieni și muncitori, la fel de tineri și dedicați în construcția noii grădini botanice, alături de care a reușit să îndeplinească obiectivele propuse.

Pe plan național a fost membru în Consiliul Național de evaluare Academică și Acreditare (1994 – 2005), membru în Comisia de Biologie a Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (1995 – 2005).

Un alt domeniu în care s-a implicat activ a fost participarea în staff-ul de conducere al mai multor reviste și publicații, în calitate de redactor, membru în comitetul de redacție, referent științific pentru publicarea unor manuale școlare și universitare și alte lucrări de specialitate. Dintre ele menționez funcțiile de: *redactor responsabil adjunct al revistei Romanian Journal of Plant Biology – Academia Română*; *redactor responsabil al revistei Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, seria Biologie vegetală*; *director al revistei COLUMNA (CRIFST) – Academia Română*; *membru în Consiliul Editurii Academiei Române*; *membru în Research Board of Advisors of the American Biographical Institute*; *președinte al Subcomisiei Monumentelor Naturii din Moldova*.

Puțini oameni au privilegiul să se bucure de stima și aprecierea concetățenilor din localitățile în care s-au născut sau în care își desfășoară activitatea în cursul vieții. Academicianul și profesorul Constantin Toma se bucură de acest privilegiu; în anul 2011 a primit titlul de “*Cetățean de onoare*” al comunei Boțești, jud. Vaslui, din care face parte și satul său natal, Gugești, iar în anul 2019 a primit titlul de “*Cetățean de onoare*” al municipiului Iași, unde își desfășoară activitatea de 67 de ani. Aceste titluri reprezintă un semn de prețuire pentru tot ce a realizat, contribuind prin aceasta la creșterea prestigiului localităților de care este legat numele profesorului și academicianului Constantin Toma.

La frumoasa vârstă de 85 de ani, trecut prin multe încercări și provocări ale vieții, prof. Constantin Toma se poate considera un învingător; calitățile personale, munca perseverentă și tenacitatea în realizarea obiectivelor propuse l-au propulsat pe treptele cele mai înalte ale titlurilor universitare și academice. Descoperitor, creator și îndrumător de valori, apreciat

și respectat ca mare dascăl și om de știință, cercetător dotat și scrupulos, cu recunoaștere din partea colegilor din țară și din străinătate, rămâne un model de dăruire profesională pentru generația actuală și cele viitoare.

Bun coleg, reverențios în toate ocaziile cu toți colegii, colaboratorii, cunoscuții și studenții, acordă fiecăruia, cu delicatețe, eleganță și înțelegere personalizată, considerația, respectul și prietenia meritată.

Personalitate puternică, echilibrat, riguros în tot ce întreprinde, reprezentant de seamă al botanicii românești, exemplu de conduită profesională; cred că profesorul Constantin Toma este și va rămâne un simbol al universității ieșene.

Pentru tot ce a realizat în progresul botanicii din România, pentru cercetarea și învățământul din România, îmi exprim întreaga considerație și îi urez „LA MULȚI ANI” și o sănătate care să-i permită implicarea, pe măsura posibilităților, în finalizarea proiectelor începute și îndrumarea competentă a tinerilor colaboratori în inițierea unor noi proiecte adecvate noilor evoluții ale botanicii pe plan național și internațional.